

hrvatske planine

NAJVIŠI VRH HRVATSKE

Dinara

Dinara - tamo gdje Hrvats

Piše: Alan Čaplar

Foto: A. Čaplar

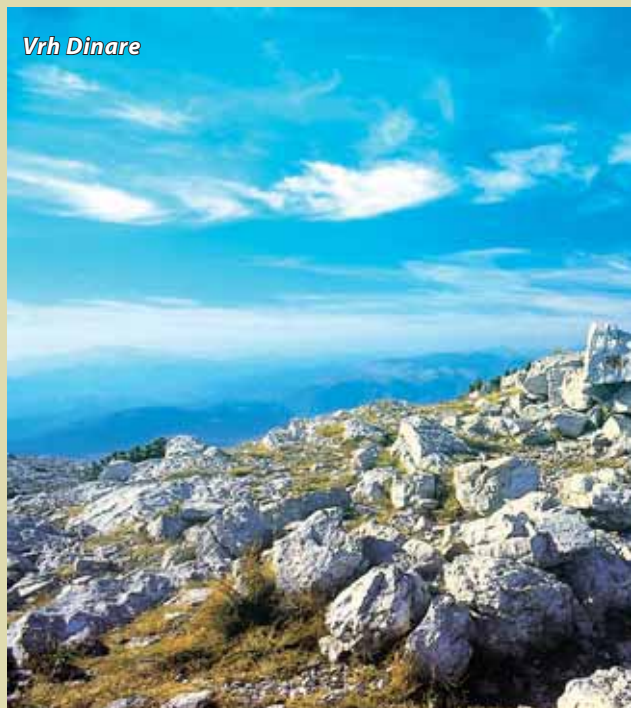
Ako ste vlakom ili automobilom prolazili kroz Knin, pogled vam je zasigurno s pruge ili ceste barem nakratko odlutao prema planini koja zatvara vidik na istočnoj strani kotline. Visina te moćne i dugačke barijere, koja izdaleka nalikuje na golem kamenit zid, izaziva poštovanje i budi radoznalost. U zimsko doba, a i dugo u proljeće, vrhovi Dinare bijele se od snijega, a za sivih dana se ni ne vide jer ih nebo oblacima sakrije u svoja njedra. Vrh te kamenito-travnate planine najviša je točka u Hrvatskoj, mjesto gdje hrvatsko tlo dodiruje nebo.

Dinara nije samo najviši hrvatski vrh, nego i jedna od iznimno lijepih planina. Njezina nekoliko stotina metara visoka jugozapadna stijena svojom veličinom zadivljuje i privlači poglede svakog tko se nađe u njezinu podnožju, a posebnu joj ljepotu istodobno osiguravaju bogate cvjetne livade i šume koje ne odaju da je riječ o području bezvodnoga krša.

Iako je Dinara tipična krška planina s oskudicom vode, pod njom čak ima razmjerno mnogo vode - kod Knina žubore Krčić i Krka, a u selu Cetina rađa se istoimena rijeka koja vodom puni Peručko jezero, najveći slatkovodni rezervoar u Hrvatskoj

Dinara nije samo jedna - Naziv Dinara obuhvaća više različitih pojmova. Dinarom u užem smislu smatra se planina istočno od Knina, a sjeverno od Peručkog jezera. U davnini je ta planina nosila naziv *Adrion oros* i pod tim neobičnim nazivom može se pronaći u najstarijim sačuvanim zemljovidima. U širem smislu Dinara je 84 kilometra dug masiv koji, osim Dinare nad Kninom, obuhvaća i planine Troglav i Kamešnicu. Zanimljivo je da se i upola niža planina iznad ušća Cetine u more također naziva Dinara, no da ne bi bilo zabune, svuda se ona spominje kao Omiška Dinara.

Pretpostavlja se da ime Dinara potječe od ilirskog plemena Dindari, no za to nema nikakvih dokaza. Poznato je da je planina Dinara dala ime cijelom planinskom prostoru od slovenskih Alpa do šarskih planina

Vrh Dinare

u Makedoniji. Dinaridi su poznati kao tipično područje dubokoga krša s oštrim krškim oblicima, oskudicom vode, siromašnom vegetacijom i razmjerno surovom klimom. Protežu se smjerom sjeverozapad-jugoistok u nekoliko usporednih nizova koji počinju otočnim planinama, a najviše visine dosežu na Durmitoru i u Prokletijama. Dinaridi visinom i dužinom predstavljaju oštar zid prodoru mediteranskih utjecaja u unutrašnjost. Dinara i Dinaridi su mlađega geološkog postanka - uzdignuti su u tzv. alpskoj orogenezi u tercijaru (paleogenu).

Sama planina Dinara naoko nije ni po čemu drukčija od drugih planina Dinarskoga gorja. Divovske vapne-

Kako na Dinaru

Najjednostavniji put za one koji dolaze automobilom je prilaz iz kninskog zaselka Guge preko Markovog groba, odnosno vojnog poligona „Crvena zemlja“. Automobil treba ostaviti kod Markovog groba, jer je cesta dalje vrlo loša, te nastaviti dalje pješice preko travnatih dolaca Brezovca, Samara i Dulera prema vrhu Dinare. Uspón od Markova groba do vrha traje 5 sati. Vlasnici terenskih vozila mogu automobilom doći do Dulera, odakle se do vrha može stići za dva sata hoda.

Uspón na Dinaru najbolje je isplanirati kao dvodnevni izlet u ljetno doba godine, s noćenjem u nekoj od dinarskih planinarskih kuća.

Posjetiteljima Dinare su na raspolaganju za noćenje planinarska kuća „Brezovac“ (info: Perica Šimić, 091/89-13-506) te planinarska skloništa Glavaš i „Martinova košara“ (info: Marko Gojević: 091/52-15-285). Sa spomenutim predstavnicima planinarskih društava „Dinara“ iz Knina i „Sinjal 1831.“ iz Kijeva zainteresirani mogu dogovoriti prijevoz do Glavaša i do Brezovca te na taj način izvesti lijepu turu od Brezovca preko vrha Dinare do Glavaša ili obratno (7-8 sati hoda). Sve dodatne informacije o planiranju po Dinari mogu se dobiti od Hrvatskog planinarskog saveza na telefon 01/48-24-142.

Najviši planinski vrhovi Hrvatske (preko 1500 m)

1. Dinara (Dinara; Sinjal 1831 m)
2. Kamešnica (Kamešnica 1810 m)
3. Biokovo (Sv. Jure 1762 m)
4. Velebit (Vaganski vrh 1758 m)
5. Plješivica (Ozeblin 1657 m)
6. Velika Kapela (Bjelolasica 1533 m)
7. Risnjak (Risnjak 1528 m)
8. Svilaja (Svilaja 1508 m)

ska dodiruje nebo

bili orijentirani na planinsko stočarstvo više od ljudi iz Livanjskog polja i koristili su veći dio planine. Požutjele kronike svjedoče da su prije Drugoga svjetskog rata imali na Troglavu i Dinari 500 ljetnih stanova i 135.000 ovaca, a Bosanci 20 stanova sa 15.000 ovaca. Pravo ispaše bilo je predmet dugotrajnih sporova koji su završili tek 1730. godine, kada je na temelju terenskog uviđaja 23. tursko-mletačke granične komisije iz 1721. godine provedeno definitivno razgraničenje i utvrđena tzv. Močenigova linija. Veći i niži dio Dinare pripao je Dalmaciji, a manji i viši dio Bosni. Otada Močenigova linija nije mijenjana četvrt tisućljeća pa je i danas granica između Hrvatske i BiH.

Kao posljedica tog razgraničenja najviši vrhovi Troglava i Kamešnice našli su se na bosanskoj strani. Na površno rađenim zemljovidima, vrh Troglav (1913 m) izgleda kao granična kota pa su ga neki dugo smatrali najvišim vrhom u Hrvatskoj, no taj je vrh otprilike jedan kilometar u unutrašnjosti BiH, kao i vrh Kamešnice Konj (1861 m - zgodno ime, zar ne?). Najviša točka na hrvatskom teritoriju je vrh Dinare - 1831 metar iznad morske razine.

Dinara ili Sinjal - pitanje je sad - Pa kako izgleda taj naš najviši vrh? Već pri samom dolasku na Dinaru svatko će imati dojam da je njezin vrh po nečemu poseban. I uistinu, stajati na najvišoj točki u Hrvatskoj, biti za koji trenutak »najvi-

ši« čovjek u svojoj zemlji poseban je osjećaj.

Sama činjenica da je neki vrh najviši obećava dobar vidik na sve strane jer to znači da uokolo nema viših vrhova koji bi se ispriječili pogledu. S Dinare se posebno lijepo vidi jezero Peruća te naselja koja se nižu uz jezero i državnu cestu D1 od Karlovca do Splita. Pogled ipak najviše zaokupljaju planine Svilaja, Promina i Troglav, prvi susjedi Dinare.

Vrh Dinare sastoji se od dvije podjednako visoke glavice, udaljene pedesetak metara. Jedna od njih označena je bijelim geodetskim stupom, a na drugom stoji pet metara visok metalni križ. Na geodetskom stupu pričvršćena je kutija sa žigom za planinare koji imaju običaj za uspomenu na vrhu utisnuti žig u planinarske dnevnike. Geodetski stup ujedno služi i kao fotografski model jer se svaki posjetitelj želi fotografirati kraj oznake najviše kopnene točke u Hrvatskoj.

Da najviši vrh Hrvatske i danas stvara neke zabune i nejasnoće, najbolje svjedoči zbrka oko imena najvišeg vrha. Naime, na svim zemljovidima i povijesnim dokumentima vrh planine označen je imenom Dinara, no stanovnici Kijeva i Dinare taj vrh od davnina nazivaju Sinjal pa tako vrh zapravo ima dva imena.

načke stijene, prostrane livade suhe trave i tek poneki trag ljudske prisutnosti glavna su obilježja većine planina u kršu. Ipak, svaka je planina po nečemu posebna pa tako i Dinara.

Zajedno s Troglavom i Kamešnicom kao jugoistočnim dijelom istog masiva, Dinara je prirodna međa između Bosne i Dalmacije. Međutim, kako na vršnim dijelovima nema izrazitih i oštro odsječenih grebena, administrativna granica prati granice nekadašnjih pasišta. Dalmatinci su u prošlosti

Gradina Glavaš

Krka, Dinarina kći - S obzirom na geografski položaj i reljef, na području ispod Dinare miješaju se kontinentalna i mediteranska klima. S Jadranskog mora, udaljenog pedesetak kilometara, osjeća se blaga klima, a gorski masiv Dinare uvjetuje oštru i hladnu zimu.

Kao i druge planine u kršu, Dinara je uglavnom bezvodna i zato se svaka kap vode od davnine posebno cijenila, pogotovo u višim dijelovima planine. Stočari koji su stoljećima vodili blago na ispašu znali su za sve izvore, stalne i povremene, a kako bi barem malo sačuvali zalihe vode kad ljeti izvori presuše, uređivali su lokve ili ruje u kojima se voda zadržavala cijele godine.

Za podnožje Dinare može se čak reći da je bogato vodom. Pokraj zaselka Kovačić, danas takoreći kninskog predgrađa, niz stijenu visoku 22 metra ruši se slikoviti slap Krčića, Topoljski buk. Kad nakon otapanja snijega korito Krčića nabuja, slap sav pršti od kapljica koje u snažnom mlazu stvaraju zaglušujuću buku. U sušno doba godine korito zamalo presuši pa se niz stijenu slijeva samo nekoliko curaka, tek toliko da potvrdi da u drugo doba godine ovdje postoji slap.

Najljepše ga je posjetiti u proljeće, i to u popodnevnom satima kada se na njega uz mnoštvo duga obruši sunce. Lijepo je i zimi kad se stijena niz koju pada slap pretvori u ledenu zavjesu. Bistro jezerce pod slapom potvrdit će da je voda Krčića čista, a dojam o tome dodatno će pojačati ribe koje u njemu plivaju. Tu je i jedno od izvorišta pitke vode za Knin i okolicu. Ispod samog slapa nalazi se drveni mostić.

U gornjem dijelu Krčić tvori slikovit kanjon, a upravo ovdje, kod Kovačića, kanjon

prestaje, a vodu Krčića ubrzo zatim »proguta« Krka. Već je Petar Zoranić u romanu »Planine« pisao da je rijeka Krka »Dinarina kći«.

Uvijek točna ura - Dinara je od davnina bila izvoriste inspiracije pjesnicima, putopiscima i autorima narodnih legendi. Najpoznatija je legenda o Samogradu, stijeni bačvastog oblika na jugozapadnoj strani Dinare. Po toj stijeni, koja pokazuje točno vrijeme kada su sunčani dani, ravnali su se stanovnici Podinarja kad još nije bilo satova pa i poslije kad je već postojao poneki sat u okolici. U novije vrijeme, kad svi imaju satove, ostala je navika pogledati prema Samogradu da se vidi koje je doba dana. Kazaljki nema, ali ih izvrsno zamjenjuju položaji osunčanih i sjevernih strana na Samogradu.

Iako sunce ne izlazi tijekom godine u isto vrijeme, zbog obližnje litice koja baca sjenu na Samograd, ova prirodna sunčana ura na Dinari radi točno kao švicarski sat. Sedam je sati ujutro kada sunce grane po Uknovcu, grebenu zapadno od Samograda, a osam je sati kada počne hvatati vrh Samograda. Devet je sati kada sunce obasja cijelu istočnu stranu Samograda, deset kada je pola nje-

gove južne strane obasjano suncem, a druga polovica je u sjeni. Kada je točno podne, na Samogradu i okolnim liticama nema više sjena. Kada se kopalo i želo, sat na Dinari bio je veoma važan jer se pogledom na Samograd znalo kada je vrijeme za ručak, kada je užina, mala užina, a kad večera.

Stočarski život - Slici Dinare poseban čar daju i ostaci nekadašnjeg stočarskog života. Ovce su za dinarskog čovjeka stoljećima bile blago u doslovnom smislu riječi. Ljeti su na ispašu pastiri s ovcima išli u planinu, a zimi su se spuštali niže, bliže moru.

Slici Dinare poseban čar daju i ostaci nekadašnjeg stočarskog života. Ovce su za dinarskog čovjeka stoljećima bile blago u doslovnom smislu riječi. Ljeti su na ispašu pastiri s ovcima išli u planinu, a zimi su se spuštali niže, bliže moru

Tako je to trajalo stoljećima, kada je stvoreno običajno pravo izгона blaga na bogatije pašnjake, na sada bosanskoj strani Dinare. S jugozapadne strane tim su se poslom u 20. stoljeću uglavnom bavili kijevski Glavašani i Validžići, no bilo je ranije i drugih, posebno prije Drugoga svjetskog rata. Ipak, oko 1985. godine, ovaj je kraj gotovo potpuno opustio; mlađi su otišli u grad ili inozemstvo i stočarstvo je zamrlo. Nedavni rat samo je ubrzao i doveo do kraja proces depopulacije Dinare, a i na samoj Dinari bilo je vojnih djelovanja. Vrijeme će pokazati hoće li se ljudi ipak možda vratiti na Dinaru i nastaviti život kakav je ovdje postojao tijekom prethodnih stoljeća.

Osim Knina, najveća naselja u podnožju Dinare su sela Kijevo, Civljane, Cetina, Polača i bosanska Uništa. Uništa se nalaze unutar granica BiH, iako je jedina prilazna cesta iz Hrvatske.

U selu Cetina nalaze se ruševine starohrvatske crkve sv. Spasa, jednog od najstarijih i najbolje očuvanih spomenika ranohrvatskoga sakralnoga graditeljstva. To je jednobrodna građevina s troapsidalnim svetištem u obliku trolista i masivnim zvonikom na pročelju. Sagrađena je u 9. stoljeću, a poslije je srednja apsida porušena i zamijenjena većom. Pri istraživanju crkve pronađeno je više arhitektonskih ulomaka i dijelova kamenog namještaja ukrašenog pleterom. Najvažniji je među njima ulomak grede s natpisom iz kojeg se doznaje da ju je dao sagraditi župan Gastika. Na prostoru oko crkve otkriveno je veliko groblje s više od 1100 grobova, iznad kojih su većim dijelom bili postavljeni stećci, njih više od 800. Veliko kamenje, pod kojim su kosti davnih junaka, zbog brojnosti, ali i zbog veličine, smatra se jednim od najvrednijih arheoloških lokaliteta sa starohrvatskim nalazima.

Kraljevski grad Knin je najveće naselje u podnožju Dinare i ujedno glavno polazište za uspone. Jedina cesta koja se uspi-

Badanj

Planinarsko sklonište Martinova košara

Planinarska kuća Brezovac

nje visoko u njedra planine polazi iz naselja Guge, koje je predgrađe Knina. Cesta je zavojita i prašnjava, a na nekim mjestima strma, pa onome tko se uputi autom prema Dinari treba dosta vozačkog umijeća. Kad se u višem dijelu cesta suzi, uistinu imate dojam da ste došli u kraj dalek od stvarnog svijeta.

Cesta se od Suvog polja dalje nastavlja kao nekoliko kolnih putova kojima se može dalje jedino terenskim vozilima. Jedan od putova spušta se na drugu stranu planine prema Grahovu pa ga, pričaju ljudi, povremeno koriste šverceri kako bi izbjegli granične kontrole. Ovdje se sve zna i iako se vijesti s kraja na kraj planine ne pronose brzo, svaki se događaj više puta prepričava. Stanovnici Dinare svakom tko želi čavrljati s njima prepričat će sve o švercerima koji su tu prošli u posljednjih nekoliko mjeseci, tko je uhvaćen, a tko nije. Mnoge od tih priča, neznatno nakičene pikantnim zanimljivostima, s vremenom prerastaju u prave dinarske legende.

Tko želi pješice na Dinaru može poći od planinarskog doma Brezovac, odakle se do vrha može stići za dva i pol sata uspona. Može se krenuti i iz sela Glavaš kod Kijeva, no

za taj uspon treba pet sati. Iznad sela Glavaš je stara gradina slikovita oblika, a na pola puta do vrha planinarsko sklonište Martinova košara, uređeno u bivšoj ljetnoj pastirskoj nastambi. U samome selu Glavašu je također jedinstavno planinarsko sklonište koje su uredili kijevski planinari.

Dinara i planinari - Naše planine raznolikošću pejzaža - od kamenih goleti i slikovitih bjelogoričnih i crnogoričnih šuma do prostranih livada i pojasa klekovine te jedinstvenom povezanošću planina i mora - čine gorsku Hrvatsku jednim od najslikovitijih područja u ovom dijelu Europe. Neke od tih planina već su davno, zahvaljujući svojoj ljepoti, položaju, povijesnim značajkama ili drugim obilježjima, npr. Velebit, Biokovo ili Klek, postale simboli. No, dok se europske zemlje diče najvišim vrhovima kao neupitnim nacionalnim simbolima, kod nas još većina ljudi ne zna da se najviši vrh naše zemlje nalazi na planini Dinari. Imena vrhova poput Grossglocknera, Mont Blanca, Olimpa ili Triglava kao imena kakvih proizvoda, danas predstavljaju sinonime za nazive zemalja u kojima se nalaze.

S druge strane, mnogi u Hrvatskoj nisu svjesni koliko je veliko zanimanje stranaca, koji kao turisti ljeti posjećuju našu obalu, za uspon na Dinaru. U brojnim turističkim vodičima, uz podatke o površini, broju stanovnika i druge statističke podatke, nalazi se i podatak da je najviši vrh Hrvatske visok 1831 metar, a na autokartama je lako uočiti da se taj vrh nalazi

na putu prema moru te svakom imalo planinarski raspoloženom turistu to je dobar motiv za uspon. Za razliku od prije spomenutih europskih vrhunaca, najviši vrh Hrvatske je razmjerno lako dostupan. Danas je to jedan od najvećih neiskorištenih turističkih potencijala Hrvatske.

Imena vrhova poput Mont Blanca, Grossglocknera, Olimpa ili Triglava kao imena kakvih proizvoda, danas su gotovo postala sinonimi za nazive zemalja u kojima se nalaze, a kod nas još ima ljudi koji ne znaju koji je najviši vrh Hrvatske

Iako je put do prihvaćanja Dinare kao nacionalnog simbola još dug, on nije u začecima. Hrvatski su planinari nedugo poslije oslobođenja Dinare pokrenuli pohod koji je do danas postao već tradicionalan. Prvih godina taj se pohod održavao 30. svibnja u povodu Dana državnosti kao možda najoriginalniji način obilježavanja hrvatske državnosti i na mjestu najprimjerenijem za to; neposredno iznad kraljevskoga grada Knina, simbola nove hrvatske slobode, na najvišem vrhu Hrvatske. Obnovljen je planinarski dom te se na Dinaru danas ide sve češće.

Pohodeći Dinaru i štiteći njezine ljepote te prenoseći iskustva i predstavljajući je, najvišu hrvatsku planinu svakako treba pretvoriti u istinski simbol. Ne samo primatom visine, nego i ljepotom pejzaža i širinom vidika Dinara to zaslužuje.

Topoljski buk, slap Krčić

